

Problemi u vezi sa radom Suda BiH nadilaze dnevno-političku retoriku na relaciji dva entiteta koja imaju suprotstavljene i nepomirljive stavove o ovom sudu

Po mnogima pravosuđe u BiH ne funkcioniše najbolje. U ocjeni ovakvog stanja se navode brojni razlozi u ovisnosti odakle dolaze prigovori i kritike i šta su očekivanja.

U osnovi svi prigovori se mogu podvesti pod dva zajednička imenitelja.

Prvi koji dolaze iz manjeg entiteta sa poznatim prigovorima na nadležnost Suda BiH i Tužilaštva BiH i samo njihovo postojanje, te da da uređenje pravosuđa prema Dejtonskom sporazumu spada u izvornu nadležnost entiteta.

Druga vrsta kritičara, uglavnom iz Federacije BiH, smatra da treba, ne samo očuvati sadašnje nadležnosti i ovlasti Suda BiH već iste dodatno ojačati, čime bi se ojačala država BiH. Nekritički odbacuju argumentaciju druge strane, smatrajući da je jedini i isključivi cilj slabljene države.

Trenutno nije moguće provesti reformu i promjene u organizaciji i radu Suda BiH i Tužilaštva BiH. Različiti koncepti su nepomirljivi i nije realno očekivati da bilo koja strana popusti ili, pak, da bude nagovorena, privoljena da odustane od svojih prijedloga

Sud i Tužilaštvo BiH

Zbog opšte ocjene da stanje u pravosuđu treba izmjeniti pokrenut je strukturalni dijalog o reformi pravosuđa i do sad je održano šest sesija, počev od 7. juna 2011. godine do danas.

Stavovi o reformi pravosuđa nisu usaglašeni, usuđujem se reći neće ni biti u dogledno vrijeme i to je javnosti poznato.

Primjećujem da kada se govori o pravosuđu u BiH, analizi stanja i prijedlogu promjena uglavnom se vrtimo oko Suda BiH i Tužilaštva BiH, pri čemu se nekako stavljaju u drugi plan problemi koji postoje u ostalim redovnim sudovima.

Uz poznate prigovore na ustavnost osnivanja Suda BiH, prigovor nadležnosti, zatim probleme u njegovom finansiranju, problem sa angažovanjem i radom stranih tužilaca i stranih sudija koji su prenaplašeni u strukturalnom dijalogu usuđujem se reći sljedeće:

Trenutno nije moguće provesti reformu i promjene u organizaciji i radu Suda BiH i Tužilaštva BiH. Različiti koncepti su nepomirljivi i nije realno očekivati da bilo koja strana popusti ili, pak, da bude nagovorena, privoljena da odustane od svojih prijedloga.

Je li to problem i ako jeste, koliki?

U odgovoru na ovo pitanje pođimo od vrste predmeta pred Sudom BiH odnosno o predmetima koji su u fazi glavnih pretresa ili pak u fazi istrage.

Naknadna pamet

Predmeti ratnih zločina koji vezuju znatan broj sudija Suda BiH imaju svoj kraj, finalizaciju. Kraj koji se vezuje za starost i smrt osumnjičenih i svjedoka. Priča o ratnim zločinima za pet godina možda bude završena u pretežnom djelu. Koju godinu gore-dole. Dakle, predmeti će se završiti, osumnjičeni-optuženi svi u poodmakloj životnoj dobi, isto važi i za svjedoke i nadležanost za ratne zločine koju inače niko ozbiljno ne dovodi u pitanje mogla bi imati ovakav rasplet.

Kakvi su predmeti organizovanog kriminala u vezi sa poreskom utajom i pranjem novca? Trenutno su u radu predmeti gdje je radnja izvršenja smještena u vremenski period prije deset i više godina.

U jednom vremenu-prije pet-šest godina Uprava za indirektno oporezivanje, koja je do tad kontrolisala velike poreske obveznike i nije nalazila nikakve primjedbe, sa naknadnom pameti je provela vanredne naknadne kontrole i

ovaj put pronašla nezakonitosti, projecirala mnoge krivične postupke koji su privlačili i privlače medijsku pažnju.

U Evropi ovo nebi bilo moguće. Naknadno popravljati i isparavljati sam sebe.

Ovo stvara veliku pravnu nesigurnost. Najčešće pitanje koje me pitaju klijenti su je li mi poznato nalaze li se na kakvom spisku za odstrijel? Kažu bez obzira što su sigurni u zakonitost poslovanja uvijek se može iskonstruisati problem. Dakle, potpuna pravna nesigurnost.

Skeptici su govorili da su se po svaku cijenu nastojali oformiti predmeti kojima bi se Sud BiH bavio i opravdao ovu nadležnost.

Pazite sad o kakvoj se optužbi radi. UIO godinama kontroliše privredni subjekt. Zapisnici o kontroli su bez primjedbi. A onda jednog dana... ništa nije u redu. Eto, posla za Tužilaštvo i Sud BiH.

Međutim i ovi predmeti su u nekoj završnoj fazi optuživanja i suđenja.

Mi iz prakse vidimo to. Imamo tu sliku predmeta pred sobom. Nikakva argumentacija u odbrani ne pomaže. Rečeno nam je da moramo ovako, kažu, na raznim nivoima odlučivanja o tome ima li utaje ili nema.

Podnošenje žrtve

Jesmo li za ovaj sud morali prinijeti "žrtve" kao što su se nekada prinosile paganskim bogovima, a u vidu privrednika kojima smo slomili "kičmu", blokirali im račune, onemogućili u biznisu i osudili prvoredno na dugogodišnje potucanje po pravosudnim institucijama, a onda i na osude, bez obzira na dokaze.

Jednostavno rečeno pred Sudom BiH u ovim predmetima nema odbrane. Optuženi su osuđeni prije nego li vide sudnicu. Stvori se i predubjeđenje kod javnosti o pretpostavljenoj krivici, i završna slika je poznata.

Možete možda reći da i pred Sudom BiH ima oslobađajućih presuda. Pa ima, ali o tome nekom drugom prilikom.

Sud BiH inače djeluje kao veliki reality showu. Osim samoreklame o predmetima, tu su sad priče o izboru ključnih ličnosti, o optužbama protiv sudija i tužilaca, njihovim aferama, prognozama ko će biti izabran, ko je sljedeći za odstrel, neprekidno prepucavanje sa Banja Lukom zbog svega što ovaj sud radi, te najavljeni referendum o Sudu BiH i Tužilaštvu BiH, i svim i svačim drugim što javnost zabavlja.

Međutim novih predmeta ove vrste u obimu kao dosad teško da bude. U privredi je nastala svojevrsna diferencijacija, veliki gutaju male, uspješni su

još više uspješni i nije za očekivati da bi oni bili predmetom opservacije UIO i Tužilaštva BiH. Oprostite, ali ne možete više računati na ovo....

Dakle, ovakav rasplet u privredi dovešće do smanjenja broja predmeta poreskih utaja i svesti ih na incidentne pojave. A teško će biti isfabrikovati nove utajivače poreza samo zarad potreba da Sud BiH ima šta raditi.

SIPA koja po prirodi stvari servisira Tužilaštvo BiH, i koja je dugo imala i previše posla, sada posla nema. Opet u kuloarima kažu da sada servisira i Kantonalno tužilaštvo u Sarajevu, u nedostatku posla za koji je inače nadležna.

Kakvi su predmeti organizovanog kriminala u vezi sa poreskom utajom i pranjem novca? Trenutno su u radu predmeti gdje je radnja izvršenja smještena u vremenski period prije deset i više godina.

Dnevnopolitička retorika

Valja dodati i neke druge probleme u vezi sa dosadašnjom nadležnosti.

Na primjer: zaštita autorskih prava. U dosadašnjom sudovanju za ovu vrstu krivičnih djela predmeta opservacije su bile male videoteke i internet klubovi. SIPA vrši pretres videoteke. Ne djeluje baš od nivoa. I kazne koje su uslijedile – uglavnom uvjetne osude.

Ili, pak, progon švercera duhanom kako su se nekad zvali. Danas su u nivou organizovanog kriminala. Seljak iz Hercegovine je pravio ručno cigarete, upakovao i prodao u Banja Luci. Ukupna vrijednost robe je manja od 500 KM, ali svejedno, radi se o organizovanom međuentitetskom kriminalu. I evo posla za SIPA-u, za Tužilaštvo BiH i Sud BiH. I koštaće proces 50 puta više od vrijednosti oduzetog duhana.

Ispod nivoa jednog takvog Suda.

Dakle, problemi u vezi sa radom Suda BiH nadilaze dnevnopolitičku retoriku na relaciji dva entiteta koja imaju suprostavljene i nepomirljive stavove o ovom sudu.

Ako tome dodamo i neke druge nelogičnosti i promašene poteze kao što su da Tužilaštvo BiH, navodno, upošljava osam tužilaca specijalizovanih za terorizam – Francuska koja ima 60 miliona stanovnika ima samo dva tužioca za terorizam – naravno da su tužioci Tužilaštva BiH besposleni i nadam se da će po ovoj nadležnosti i dalje biti bez posla.

Međutim iz razloga gore pobrojanih već se uočava manjak predmeta. Zasad se ovaj problem dijelom rješava vještački, od jednog predmeta u kome su više osumnjičenih klonira se više manjih predmeta, što u praksi dovodi do novih problema.

Zauzimanje konačnog stava o sudbini Suda BiH je preuranjeno, barem u sljedećih pet godina. I nadležnost Suda BiH, kao i sama potreba za njegovim postojanjem, isprofilirat će se u vremenu koje je pred nama i, po meni, problemi u vezi sa Sudom BiH su precjenjeni. I ne samo da su precjenjeni već su potisnuli u drugi plan sve ostale prave probleme u vezi sa organizacijom i funkcionisanjem pravosuđa. A koji su problemi po meni i važniji i značajniji.

Hibridni krivični postupak

Pitanje koje se nameće jeste: je li moguće popraviti trenutno stanje pravosuđa na drugi način? Tvrdim da se poboljšanja u pravosuđu mogu postići u pravcu pravednijih suđenja i višeg standarda suđenja. Ali nikako na način da osnivamo Vrhovni sud BiH. Priča o Vrhovnom sudu BiH zadnjih godina iz usta i iz pera raznih pozvanih i nepozvanih, i onih koji znaju i onih drugih, u bitnom se svodi na zaključak da BiH treba Vrhovni sud i da svi osim nas imaju Vrhovni sud na nivou države. No, niko nije ponudio razuman model kako to uraditi. U jednoj varijanti bi to postigli ukidanjem Vrhovnog suda FBiH i Vrhovnog suda RS i njihovim svojevrsnim spajanjem u VSBiH. Ljudi iz struke znaju da to nije moguće bez ostalih zahvata i carskih rezova u organizacionoj strukturi pravosuđa, a što je nerealno.

U drugoj varijanti formirati jednostavno ovaj sud uz već postojeće oduzeti malo od nadležnosti postojećih VSFBiH i RS i još neke nadležnosti izmisliti i eto ga...

Prvo: koncept krivičnog postupka.

Zakon o krivičnom postupku BiH propisuje tzv. hibridni krivični postupak. Nepoznat igdje ikada. U najbitnijem obilježju ovog tipa postupka jesu ovlasti suda da mogu ispitivati svjedoke, vještake, provoditi svoje dokaze, što sudovi u praksi rade i protežiraju tužilaštva i njihove nedostatke, odnosno nerad. Dovođenje modela krivičnog postupka tipa američkog (adversarnog), tužilaštva bi se morala pozdati u sebe i svoje kvalitete, ne uzdajući se u to da će im sud pomagati tokom postupka.

Šta bi se desilo u pravosudnoj praksi ako usvojimo američki model krivičnog postupka i sud zaista bude neutralan?

Da mu je svejedno kakav će biti ishod postupka.

Istina u prvoj godini bi propali neki predmeti ali bi se veoma brzo vidjelo ko su dobri tužioc, nastala bi diferencijacija na dobre i loše, vidljiva

diferencijacija. Izgleda da do sad niko nije imao petlju da ovako vidi stvari, a moguće su izmjene i dopune ZKP-a i vjerujem da bi čak postojao konsenzus oko toga.

Nije da o ovome nismo govorili mnogo puta. Posebno mi iz struke. Međutim problemi u vezi sa Sudom BiH koji se, inače, uspio nametnuti u medijima kao svojevrsan reality showu, stavili su u drugi ili treći plan sve ostalo.

Sumnjam da bi pravosuđe bilo bolje ako se sadašnji VSTV pocjepa na dva djela, tužilački i sudijski. Naizgled bi stvari izgledale prirodnije i prividno bi se distancirao sud od tužilaštva, ali jedina i provjereno sigurna distanca je da krivično suđenje predstavlja borbu tužilaštva i optuženog pri čemu sud samo pazi na procesna pravila, ne utiče na tok postupka, nije i ne smije ga biti briga što loš tužilac ili loš advokat propušta neku priliku ili ne provodi dokaze koje bi trebalo, dakle sud mora ostati po strani.

Makedonska priča

Jedino je nepristrasni sud onaj kome je svejedno kakav je ishod krivičnog postupka.

U sadašnjem modelu postupka sudovi uglavnom podržavaju tužilaštva i presude nisu rezultat provedenih dokaza već neke druge ocjene i procjene.

Drugo: redovno pravosuđe je uokvireno u kantone.

Prvostepena nadležnost je na općinskim sudovima koji sude za krivična djela sa propisanom kaznom do 10 godina. Takvih je većina krivičnih djela. Kako se po žalbi rješava u kantonu, dakle u kantonalnom sudu i kako nema pravne mogućnosti da predmeti iz nadležnosti općinskih sudova ikada budu preispitivani kod Vrhovnog suda FBiH, nemoguće je onda profilisati pravnu praksu i jedinstvene stavove na široj teritoriji države.

Šta se sve u praksi izrodi, koje deformacije?

U sudovima u Zenici nikada se nije desilo da sud ne potvrdi optužnicu. Optužnica ne može biti dovoljno loša, a da je zenički sud ne potvrdi. To je realnost.

Treće: Nismo zrela zajednica da sude sudije pojedinci za krivična djela sa propisanom kaznom zatvora do 10 godina. Ovu granicu treba spustiti na pet godina, i ubaciti u igru kantonalne sudove a samim tim i Vrhovni sud FBiH.

Kako se desilo da VSFBiH bude praktično isključen i da mu nadležnost bude dovedena na najmanju moguću razinu.

Makedonska priča. Akademik Vlado Kambovski, profesor na Pravnom fakultetu u Skoplju. Njegova referentna lista je kilometarska. Vjerovatno prvi autoritet na polju prava. U reorganizaciji pravosuđa u Makedoniji i pripremi reformskih zakona kakvi su kod nas bili 2003. godine, na jednoj od sesija strukturalnih dijaloga pitao je kolege, sudije Vrhovnog suda, kakav bi sud voljeli imati i navodno dobio odgovor da je to sud u kome nema stranaka. Ne ulaze građani. Dakle, nema redovnu instancionu nadležnost.

E takav Vrhovni sud Federacije i mi imamo. Šta su od nas makedonci pametniji.

Jedinstvena pravna praksa

Nužno je i hitno vratiti VSFBiH u igru (sportskim riječnikom) a to se postiže na ova dva načina. Prekrojavanjem granice nadležnosti i uvođenje zahtjeva za zaštitu zakonitosti.

Četvrto: Za razliku od RS u Federaciju BiH i na nivou BiH ne postoji vanredni pravni lijek –ZAHTJEV ZA ZAŠTITU ZAKONITOSTI koji bi barem u jednom djelu rješio pitanje pravih svatanja i jedinstvene pravne prakse.

Svojevremeno sam predlagao da se hitno doradi ZKP u ovom pravcu ali moram reći da se glas struke ne čuje dovoljno i ove inicijative nikada ne dođu na relevantnu adresu.

I da samo čujete bizarni razlog zašto Sud BiH ne bi imao ovaj vanredni pravni lijek –nedostatak prostora i kadrova. Pa pošto sad kadrova ima i prijeti im nezaposlenost nije kasno da se poprave stvari.

Inače u RS postoji ovaj vanredni pravni lijek.

Konačno pitanje svih pitanja: Kada bi pravosuđe u BiH bilo dobro po ocjeni većine, što stručne javnosti što običnih građana?

prof.dr. AlminDautbegović,

predavanje s FBI javne tribine:

Pravosudna reforma i neispunjena očekivanja